

Лб₂₀ 404

607

БИБЛИОТЕКА АЛБАТРОС

Заметка о Гартојевити
М. Урњански

БЕОГРАД
СВЕСЛОВЕНСКА КЊИЖАРНИЦА
1921

Библиотека Албатрос

уредници :

Станислав Винавер.

Тодор Манојловић.

1620 404

МИЛОШ ЦРЊАНСКИ

ДНЕВНИК
О
ЧАРНОЈЕВИЋУ

РОМАН

ИЗДАЊЕ СВЕСЛОВЕНСКЕ КЊИЖАРНИЦЕ
М. Ј. СТЕФАНОВИЋА И ДРУГА
БЕОГРАД 1921

Дневник о Чарнојевићу

Јесен, и живот без смисла. Провео сам ноћ у затвору са неким Циганима. Вучем се по каванама. Седнем до прозора и загледам се у маглу и у румена, мокра, жута дрвета. Где је живот?

Оне кржаве, црвене, топле шуме, непрегледне пољске шуме, како ме уморише. Војник сам; о, нико незна, шта то значи. Али у овој бури, што је завртела мозак свету, мало је људи, који тако слатко и мирно живе као ја. Вучем се тако од града до града, и шетам се под овим јесењим дрвећем руменим и жутиим, које има на мене исто толико утицаја као на Хафиса вино.

А затвор, и вежбе и касарна смрадна, вашљива и црна, тако ме мало дира. Ја сам заљубљен у воде ове, и дрвеће иза бедема, које се губи међу барама жутиим и зеленим, крај којих је трава тако мека, опржена и топла. И волим свој живот чарју, коју сам осетио лане,

кад сам се враћао из оних блатних, младих, пољачких шума, где су онолики остали поде- рани и крвави, са разлупаним челом. И пун успомена, ја их пишем поносно, као Касанова, за оне, који су горели у пожару живота, и који су сасвим разочарани. У мрачним ноћима, по малим кућицама и колебама, где се нађох на стражи са неколико момака, ја пишем много шта, чега се нерадо сећам.

Било је Јуна. Весео дан, Видов-дан. Беч се расељавао у купатила. Сишао сам весео у нашу малу цркву, где се госпође тако дивно окрећу чим ко уђе. Попа је пртио јевангелије, окретао га, уносио га, износио га; госпође су тихо разговарале, а господа звекетала са новцима за тас.

После смо ишли у „курсалон“. Ту, где је некад мили Бранко кашљуцајући шетао, и сањао винограде по клупама, купиле се даме обучене свечано, са великим, жутим ципелама. Па ипак било је свечано. Говорило се и говорило, а над нама, високо на слици, грлила се три гола младића, клечећи и љубећи тробојку. Био је весео дан, Видовдан. У вече су се изопијали, но то је код нас „од прадедова“. Разбили су прозоре, и многи су путовали. А топла ноћ, звездана ноћ, распаљена од једног лепог уби- ства, хориле се од граје и жагора веселе све- тине. Пред зору сам дошао кући, легао сам, да спавам; Видов-дан је био прошао.

Сутрадан су лепе Босанке, испраћене од кршних далматинских ђака, путовале срећно са својим маторим мужевима. Одох и ја. У возу су сви грдили убицу. Једна госпа причала је, да је тај смешни, Видовдански јунак био „покварен“ и да су сви гимназисти и све гимназисткиње у Сарајеву „покварени“. Мени су очи биле пуне суза. Ах, био сам тада још млад, ах, тако млад.

Варадинске се ђуприје тресле од марша батаљона, а сва јулска ноћ беше светла од пијане песме закићених војника. Чули смо, да су иза градских бедема стрељани неки учитељи. У цркви је владика славио верност ћесару, а по кућама се сакривале иконе и слике цара Душана. Само су ђурчије и опанчари ишли мирно са рукама у џепу по улици, пљуцкали и викали једно за другим: „Ацо“; слега-ли раменима: „ех, kilenc, с нама је Енглеска“.

Кад сам се попео у воз, ја сам у себи тихо понављао хладне, раскошне, латинске речи: „да сунце не сагледа никад већега града од Рима“, и облачио сам, и свлачио сам своје беле рукавице, које сам толико волео.

После сам видео двориште пуно попова, људи, и жена. О, како је то било смешно. Морали смо сви да забодемо нос у зид и да ћутимо. Тако сам стојао до у вече. Тада сам пао у несвест. Био сам врло нежан, млади господин.

После су ме тукли. О, ни то није болело. Био сам навикао, да читам романе, па сам често мислио на Достојевскову „Каторгу“. После су ме опет ударили по лицу. Видели су по исправи да сам пошао у Рим, и викали су ми у лице: „Spion, Spion“. Један поп је лежао крај мене, уста му беху крвава, а сви зуби поломљени. После су увели једну младу госпођу са две девојчице. И било је бљутаво: како су је облетали. Али су и на њу викали: „Spion, Spion“, ма да је она, сва бледа, грлила мале, смеђе главе своје дечице, и шапутала: „Мој муж није ађутант, Штурм, мој муж је мајор“. После су ме опет ударили, а ја сам тужно гледао унаоколо; препадох се скидох беле рукавице и седох међу неке сенке у мрачном ходнику, што су страшно заударале, гурале ме и једнако шапутале: „јел', еј, дај мало дувана“.

* * *

Топови грувају. Неко слави рођен-дан. А како сам се родио ја? Отац ми беше певао песму и залепио банку тамбурашу на чело. По целу ноћ је по цичи, зими, на сред завејаног трга стојала гомила народа око ватре, и чекала да сване, да бира посланика. Кажу, сутрадан је морао оставити своју сребром окорвану пушку и пса, своје дебеле натароше, и отићи некуд далеко, на Тису. Кажу, тамо је пискарао цео дан, а ноћу банчио; пијаног су

га на саоницама довозили кући. Тек после пет година родио сам се ја. И тада ме повише у једној корпи за рубље; а мати ми певаше по целу ноћ успаванке, најрадије ону из „Низа Бисера“, или су ми једнако причали о неким селима, што су горела, и о неким људима са црвеним фесовима, што су једнако клали и убијали. Једно вече су ми причали: како се набада на колац. Кажу, много сам тада плакао.

Кад беше пети дан, требало је дете крстити у име Оца и Сина и Светога Духа. Пођоше, дакле, по снегу и вихору у саоницама. Кажу ни сузу пустио нисам. На Тиси су нас вијали вуци, а лед је почео под нама да пршти. Крстили су ме негде далеко, у некој старој грчкој, цинцарској, цркви. Мати ми плакаше. Отмена једна племенита дама, што је требала да ме држи у води, није дошла. Можда је уплашише вуци. И тако, јер чекати се није могло, узеше једног православног човека, црквењака, по имену Божура. И он, сузан због почести, што га изненада стиже, држаше дете, под воду свету и плакаше, јер није имао ни пребијене паре, да дете дарива. Богати Цинцари и лепе Гркиње, које су се радо сећале банатских ђака, сетише се и мога оца, и позваше нас у куће своје. А свуду снегу белише се тако празне, наше старе, остављене цркве. Далеко у даљини сијали се крстови, и виделе

се сенке наших старих, празних, остављених црквица. Но моја мати поносита и горка одбила је презриво позиве, и ми смо опет јурили по завејаној реци измичући од урлика вукова.

И од тада је мени једино добро у животу био снег; а кад почех, да видим око себе куће и улице; кад почех, да разумем речи, били смо опет отишли даље. Ох, селили смо се често.

* * *

Зором, у хладној септембарској магли, ишао сам преко моста. Сунце је било велико у буктању над бедемима. Поздравио сам га и веровао, да ће ми и ту добро бити. Нађох пријатеље. Из тешких, старих казамата излазили су; о овом чух, да је погинуо, о оном, да је рањен. Прво сам отишао опет у затвор; но брзо су ме пустили. Мислили су, да ћу скоро умрети. Кашљуцао сам, и ишао сам за колима натовареним врелим, свежим хлебовима.

* * *

Болести су биле моји најлепши доживљаји. Облачили су ме у бело и метали ме у прозор; а људи су застајали и гледали ме. О, шта све нису чинили са мном. А и мајке се сећам само као кроза сан. Она је била млада и лепа удовица. О, и мени је много чега жао. Сећам се, седела ми је на постељи и певала ми песме у којима се једнако клало и убијало, а села су